

EN...LEREN ZE RESPECTVOL OM TE GAAN MET SEKSUELE DIVERSITEIT?

*Onderzoeksrapport over de invulling van het kerndoel om
leerlingen respectvol te leren omgaan met seksuele diversiteit
onder Lelystadse basisscholen*

En...leren ze respectvol om te gaan met seksuele diversiteit?

Onderzoeksrapport over de invulling van het kerndoel om leerlingen respectvol te leren omgaan met seksuele diversiteit onder Lelystadse basisscholen

Tekst : Marloes Huijsen, MA Medewerker projecten, onderzoeker & voorlichter

Uitgave : 11-12-2017 Lelystad

Bureau Gelijke Behandeling Flevoland

Flevostraat 10
1315 CC Almere
tel. 036-5297670

Zilverparkkade 16
8232 WJ Lelystad
tel. 0320-233327

email: info@bureaugelijkebehandeling.nl
website: www.bureaugelijkebehandeling.nl
twitter: BGB-Flevoland
facebook: Bureau Gelijke Behandeling Flevoland

Deze publicatie is eigendom van Bureau Gelijke Behandeling Flevoland. Bureau Gelijke Behandeling behoudt alle rechten met betrekking tot alle in of via deze rapportage aangeboden informatie. Kopiëren, doorgeven en verspreiden is niet toegestaan, tenzij vooraf nadrukkelijk toestemming is verkregen van Bureau Gelijke Behandeling Flevoland. Deze toestemming wordt stilzwijgend verleend voor het citeren van gedeelten uit dit werk, met expliciete bronvermelding.

Inhoud

Inleiding.....	3
Lelystad Regenboogstad	3
Bureau Gelijke Behandeling & onderwijs	3
Seksuele diversiteit in het onderwijs van Lelystad en Almere.....	3
Onderzoek	3
Methoden & data	4
1. Sociale veiligheid op de basisschool voor LHBT(I)'s.....	5
1.1 Sociaal veiligheidsbeleid basisscholen Lelystad.....	5
1.2 Pesten en schelden op school in Lelystad.....	6
1.3 Aanbeveling seksuele diversiteit en sociale veiligheid.....	8
2. Lesgeven over of met seksuele diversiteit.....	9
2.1 Inbedding van aandacht voor seksuele diversiteit.....	9
2.2 Lesmethoden/pakketten	9
2.3 Gastlessen.....	10
2.4 Reguliere lessen en seksuele diversiteit.....	11
2.5 Aanbeveling onderwijs en seksuele diversiteit	12
Conclusie.....	13
Sociale veiligheid	13
Lesgeven	13
Toekomst	14
Referenties	15
Bijlage A: Enquête	16

Inleiding

Sinds 2012 is het wettelijk verplicht gesteld om op zowel basisscholen als binnen het voortgezet onderwijs aandacht te besteden aan seksuele diversiteit. Dit thema is toegevoegd aan kerndoel 38 (po) en 43 (vo): *"...en ze leren respectvol om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit"*.

Lelystad Regenboogstad

Lelystad is één van de 45 Regenboogsteden, wat betekent dat de gemeente extra aandacht/middelen besteedt aan Lesbisch, Homo, Bi, Transgender, (Intersekse-conditie) (LHBTI) emancipatie en -acceptatie beleid. Bureau Gelijke Behandeling Flevoland (BGBF) voert dit beleid uit in de opdracht van de gemeente. Aandachtspunten zijn: sociale veiligheid, zichtbaarheid, ondersteuning bij coming out en voorlichting.

Bureau Gelijke Behandeling & onderwijs

BGBF is de anti-discriminatievoorziening (ADV) voor alle gemeenten in Flevoland: Burgers en professionals uit de regio kunnen er terecht met vragen over en ervaringen met discriminatie en ongelijke behandeling. Samen met de melder van een incident worden er vervolgstappen bepaald en ondernomen om tot een oplossing te komen. Hiernaast besteedt BGBF ook veel aandacht aan preventie. Er worden gastlessen gegeven, trainingen, workshops en voorlichtingen verzorgd en projecten ontwikkeld en uitgezet. Ook het LHBTI emancipatiebeleid van Lelystad Regenboogstad wordt uitgevoerd door BGBF.

Alle aandachtspunten met betrekking tot dit beleid, die in de vorige paragraaf zijn genoemd, komen terug in het onderwijs. BGBF biedt daarom ook gastlessen en producten aan specifiek over seksuele diversiteit op het basis- en voortgezet onderwijs in Flevoland. Zo hangen op vele scholen regenboogposters met 'Hier kun je zijn wie je bent', die door BGBF zijn ontwikkeld. De campagne 'Homo! is geen scheldwoord' is ook breed onder de aandacht gebracht onder met name Almeerse basisscholen en het Lelystadse voortgezet onderwijs en tevens onder voetbalverenigingen.

Seksuele diversiteit in het onderwijs van Lelystad en Almere

BGBF heeft alle basisscholen in Lelystad en Almere een aanbod gedaan: één of meerdere posters, (al dan niet i.c.m.) een lesbrieff of een gastles over seksuele diversiteit. In Almere werd enthousiast gereageerd, in Lelystad is de aandacht vooralsnog beperkt gebleven.

Op het voortgezet onderwijs in Lelystad worden wel regelmatig gastlessen afgenomen, al dan niet in combinatie met educatieve theatervoorstellingen. En er is dus ook regelmatig contact met het VO-onderwijs over dit thema. Voor het primair onderwijs in Lelystad is nog onduidelijk wat scholen doen om te voldoen aan de verplichting.

Onderzoek

BGBF is geïnteresseerd in wat het primair onderwijs van Lelystad doet in het kader van onderwijs over seksuele diversiteit. Daarom is de volgende vraag gesteld:

Hoe geven de basisscholen van Lelystad invulling aan de verplichting om hun leerlingen respectvol te leren omgaan met seksuele diversiteit?

Met het onderzoek wordt beoogd inzicht te verschaffen in:

- wat scholen inzetten (activiteiten, methoden, materiaal)
- bij wie de verantwoordelijkheid ligt (docent, team, leiding)
- wanneer het thema aandacht krijgt (frequentie, leeftijd)
- hoe de sfeer op school is voor LHBT(I) docenten en leerlingen

Het gaat BGBF hierbij niet om 'naming and blaming' van individuele scholen. Samen willen we erachter komen wat basisscholen in Lelystad (en omstreken) nodig hebben om vorm te geven aan de noodzakelijke aandacht voor seksuele diversiteit in het onderwijs.

Methoden & data

Alle basisscholen hebben een korte enquête ontvangen (september 2016) met de vraag of deze ingevuld kan worden door de Intern Begeleider (IB'er)¹. Er is nadrukkelijk gekozen voor een korte enquête om de non-respons te beperken, wat er wel toe heeft geleid dat de antwoorden per topic minder uitgebreid zijn. De respons was in eerste instantie laag. Daarom zijn de scholen ook 1 of meerdere keren telefonisch benaderd. Uiteindelijk heeft bijna de helft van de 39 benaderde basisscholen de enquête ingevuld².

De schoolbesturen zijn ook benaderd met vragen over het beleid. De twee grootste schoolbesturen hebben telefonisch gereageerd.

Hiernaast zijn beschikbare openbare documenten van de scholen geraadpleegd, in de meeste gevallen was dit de schoolgids van 2016-2017 of 2017-2018 en in een enkel geval ook het veiligheidsplan en het anti-pest protocol.

Naar de lesmethoden die zijn genoemd door respondenten is extra onderzoek verricht door middel van telefonische interviews en het opvragen van voorbeelden.

¹ Zie bijlage A voor de enquête

² De scholen die de enquête niet hebben ingevuld gaven aan hier geen tijd voor te hebben. In de gekozen onderzoeksperiode vonden veel andere onderzoeken onder scholen plaats en werden er al veel enquêtes afgenomen.

1. Sociale veiligheid op de basisschool voor LHBT(I)'s

Sinds 1 augustus 2015 is de Wet Veiligheid op school van kracht, wat betekent dat scholen wettelijk verplicht zijn gesteld zorg te dragen voor een veilige school (Artikel 4c. Zorgplicht veiligheid op school).

Het blijkt dat speciale aandacht voor seksuele diversiteit nodig is om leerlingen en personeel met lesbische, homoseksuele, biseksuele gevoelens of transgenderidentiteit zich veilig te laten voelen op school. De monitor 'sociale veiligheid in en rond scholen' laat zien dat LHBT leerlingen zich minder veilig voelen en ook meer negatieve ervaringen hebben met onder andere pesten en buitensluiten (Scholte, Nelen, De Wit, & Kroes, 2016).

Door de veiligheid van LHBT(I)'s te borgen in het algemene sociaal veiligheidsbeleid, wordt de specifieke aandacht, structureel en op alle fronten (individueel, groepsniveau, leerkracht en beleid) bewerkstelligd, waarmee we toewerken naar een veilig schoolklimaat, ook voor LHBT(I)'s.

"Schoolleiders hebben de taak om het onderwerp te agenderen en te werken aan een schoolbrede en gedragen visie voor verbetering van de veiligheid van lhbt's, in lijn met hun schoolvisie en -identiteit. Dit moet een geborgd onderdeel zijn van het sociale veiligheidsbeleid. Hiervoor is het belangrijk om het onderwerp uit de taboesfeer te halen en bespreekbaar te maken onder al het personeel" (2017³).

1.1 Sociaal veiligheidsbeleid basisscholen Lelystad

Uit gesprekken met schoolbesturen in Lelystad blijkt er een beperkt en algemeen beleidskader te zijn vastgesteld met en voor de scholen onder hun bestuur, waarin specifieke aandacht voor seksuele diversiteit niet wordt genoemd. De school (leiding) dient verder zelf mee aan de slag te gaan met dit kader. De besturen verwijzen naar het schoolplan en de schoolgids. Hier zou het beleid in staan toegespitst op de betreffende school. De Wet op het primair onderwijs laat ook zien dat informatie over het sociaal veiligheidsbeleid in de schoolgids dient te worden opgenomen (Artikel 13.i Schoolgids.)

De schoolgidsen (en protocollen/veiligheidsplannen indien online beschikbaar) van alle scholen die hebben meegewerkt aan dit onderzoek zijn geraadpleegd. De informatie over het (sociaal) veiligheidsbeleid in de schoolgids van de basisscholen is het best te omschrijven als algemeen en gaat, soms met iets meer detail, in op hoe de school omgaat met ongewenst gedrag, waaronder pesten (15 scholen), discriminatie (3 scholen⁴) en seksuele intimidatie (7 scholen).

Het blijkt dat er niet of nauwelijks wordt gesproken over seksualiteit of seksuele vorming noch over seksuele diversiteit (gerichtheid of geaardheid). Slechts 2 scholen verwijzen naar onderwijs over seksualiteit/seksuele opvoeding. Deze scholen benoemen ook een enkele keer seksuele diversiteit in de schoolgids. De ene school benoemt het onder de algemene basisprincipes van het Jenaplan onderwijs. De andere verwijst ernaar bij de gedragsregels. Aandacht voor seksuele diversiteit in het (sociaal) veiligheidsbeleid zien we dus nog minder terug.

³ www.schoolenveiligheid.nl

⁴ Hiernaast heeft 1 school wel een zin opgenomen die dicht in de buurt komt van de definitie van discriminatie, zonder het als zodanig te benoemen.

Deze enige school die ook een link legt tussen seksuele diversiteit en veiligheid is een gereformeerde basisschool: "4. *We spreken de ander niet aan op seksuele geaardheid*"⁵ (Schoolgids De Helmstok 2016-2017).

1.2 Pesten en schelden op school in Lelystad

Geen enkele respondent van de scholen geeft aan bekend te zijn met gevallen in de school waarbij leerlingen (of docenten) werden gepest vanwege hun homo/biseksuele gerichtheid, of omdat zij op een andere manier buiten de heteronorm⁶ vallen. Een fijn signaal, hoewel uit ander onderzoek blijkt dat attitudes ten opzichte van LHBT wel negatiever zijn dan attitudes over heteroseksualiteit, ook onder basisschoolleerlingen (Keuzenkamp & Kuyper, 2013; Mooij, T., Witvliet, 2012). Ook blijkt uit onderzoek dat basisschooldocenten veel pestgedrag niet herkennen. Leerlingen signaleren meer pestincidenten dan hun docenten (Oldenburg, 2017). De vraag rest dus of het daadwerkelijk niet gebeurt of dat het alleen niet wordt gesignaleerd.

Slechts 2 respondenten hebben aangegeven hoe de school, mocht het pesten wel voorkomen en bekend zijn, hier op zal reageren⁷. De IB'ers die wel hebben geantwoord verwijzen niet naar een concreet plan, terwijl de meeste scholen, waaronder deze scholen, wel een verwijzing naar een anti-pest protocol hebben opgenomen in de schoolgids. De ene respondent noemt een kringgesprek, de ander houdt het ook op "*bespreken dat het niet mag en dat we met respect omgaan met iedereen*". De non-respons beperkt de mogelijkheid om inzicht te verschaffen in de praktijk van het sociaal veiligheidsbeleid van de school met betrekking tot pesten (op grond van seksuele gerichtheid).

Daar waar het pesten van LHBT(I) leerlingen en docenten, of zij die op een andere manier buiten de heteronorm vallen, niet wordt gesignaleerd, wordt bijna door elke respondent wel geconstateerd dat het woord 'homo' gebruikt wordt door leerlingen, vooral als grapje of om iemand in het algemeen te kwetsen, dus niet iemand die daadwerkelijk (en openlijk) LHBT(I) is. Het gebeurt veelal incidenteel: maandelijks/meerdere keren per maand (50%), of bijna nooit: een paar keer per jaar/jaarlijks (33,3%).

Volgens de pestthermometer (2014/2015) is 'homo' het populairste scheldwoord onder jongeren op school⁸. In de gastlessen seksuele diversiteit van BGBF wordt dit thema altijd besproken en geeft meer dan de helft van de leerlingen aan vaak of regelmatig te schelden met 'homo'. Op veel basisscholen waar BGBF is geweest (in andere gemeenten) blijkt hierbij dat de ervaring van leerlingen en docenten niet altijd overeenkomt. Veel docenten zijn lichtelijk verbaasd te horen hoeveel leerlingen ervaren dat er vaak mee wordt gescholden. Over het algemeen vindt minstens de helft van de leerlingen dat 'homo' op hun school vaak als scheldwoord wordt gebruikt. Velen leggen dit uit zoals de volgende leerlingen: 1: "*Niet omdat ik iets tegen homo's heb, maar gewoon omdat het makkelijk is*", 2: "*Het is een soort van stopwoord*", 3: "*Ik zeg het*

⁵ In de context: het gaat hierbij om 'gedragsregels voor leerkrachten' onder '2. Veiligheid op school' (schoolgids De Helmstok 2016-2017)

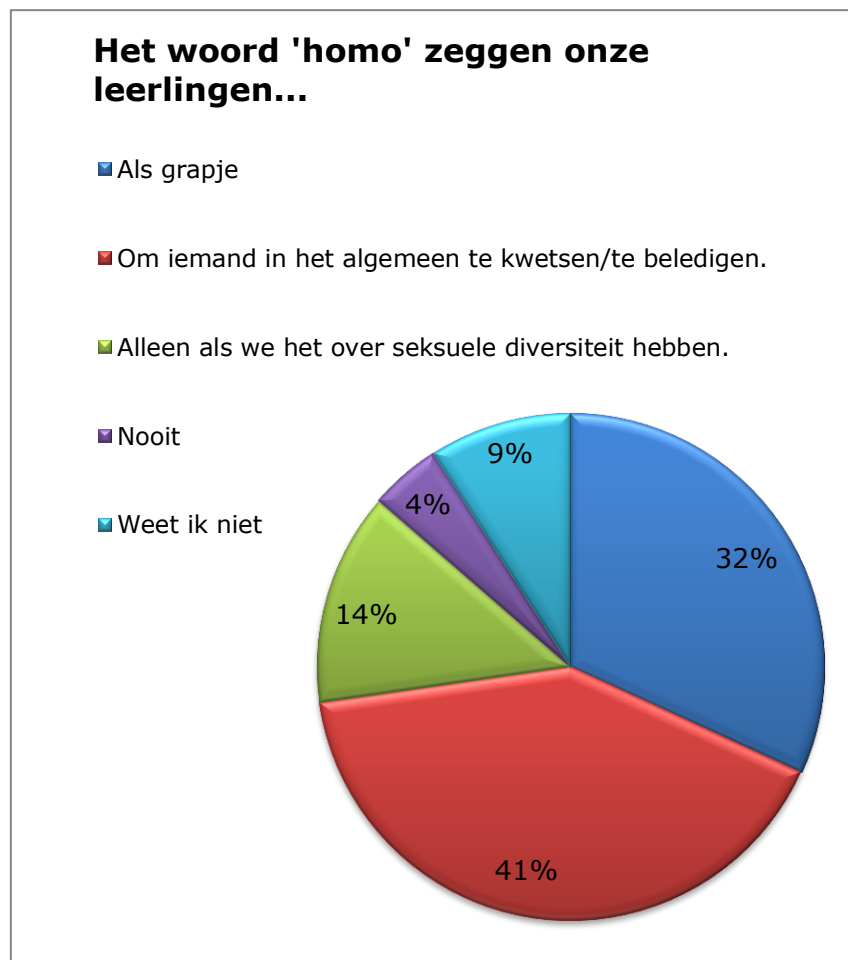
⁶ Heteronorm: De overtuiging dat de mens binnen duidelijke en complementaire seksen valt (man-vrouw), waarbij ook bepaald gedrag hoort (rolpatroon). Relaties zijn bedoeld voor voortplanting en tussen mensen van het tegenovergestelde geslacht.

⁷ Het is mogelijk dat de overige respondenten de vraag hebben overgeslagen.

⁸ NAMM. Persbericht: #PestThermometer opent beerput. <https://kinderconsument.files.wordpress.com/1-02-2015>

nooit tegen een homo, want zo bedoel ik het niet". Dit komt wel overeen met de antwoorden van de respondenten in de enquête, waarmee ze stellen dat het vaak als grapje wordt gezegd en niet gericht is tegen LHB(TI)'s.

Schelden met 'homo' en homo gerelateerde woorden draagt bij aan een negatieve en LHBT(I)-onvriendelijke sfeer in school. Bijna alle respondenten geven aan dat hier wel op wordt gereageerd. Het gesprek wordt aangegaan met de betreffende leerling(en), maar ook wordt vaak de hele groep meegenomen, in een kring- of groepsgesprek, en wordt de voortgang in de groep soms gevolgd met methodieken zoals de kanjermethode. Naar een eenduidige aanpak (protocol) wordt niet verwezen.

Eén respondent geeft eerlijk aan dat het gesprek soms lastig is, vooral in de bovenbouw en daar waar geloof een rol speelt. Een school op religieuze grondslag uit een andere gemeente geeft aan het onderwerp seksuele diversiteit geheel te vermijden uit onmacht en angst voor reacties van ouders. Uit onderzoek van DUO blijkt dat 1 op de 9 docenten ervaart dat bepaalde onderwerpen niet meer besproken kunnen worden, waaronder seksuele gerichtheid, als gevolg van de toenemende segregatie. In het primair onderwijs ligt dit aantal lager⁹ (Van Grinsven, V., Van der Woud, L., Elphick, 2017), maar zijn er dus ook genoeg docenten die bepaalde thema's niet goed durven/weten te bespreken.

⁹ 5 procent. Het percentage ligt hoger in de grote steden.

1.3 Aanbeveling seksuele diversiteit en sociale veiligheid

- Zorg dat aandacht voor seksuele diversiteit is geborgd in de schoolgids/het sociaal veiligheidsbeleid.
- Wees niet bang om het als zodanig te benoemen en haal het uit de taboesfeer. De algemene termen waar nu mee wordt gewerkt; respect voor elkaar, omgaan met verschillen etc., geven te veel ruimte voor interpretatie.
- Neem seksuele diversiteit expliciet op in het anti-pest protocol/beleid. Scholen die een uitgebreid anti-pestbeleid hebben, waarin LHBT(I)'s expliciet worden genoemd (naast andere groepen) kennen minder incidenten met betrekking tot seksuele diversiteit, meer interventie bij incidenten en meer leerlingen die het durven te melden (Kosciw, J.G., Geytak, E.A., Giga, N.M., Villenas, C., Danischewski, 2016). Een goed anti-pestprotocol dient wel bekend te zijn bij iedereen binnen de school en gehanteerd te worden bij pestvoorvallen (SSV 2016¹⁰).

¹⁰ SSV (2016). Het anti-pestprotocol. [online]. Beschikbaar: www.schoolenveiligheid.nl (8-04-2016)

2. Lesgeven over of met seksuele diversiteit

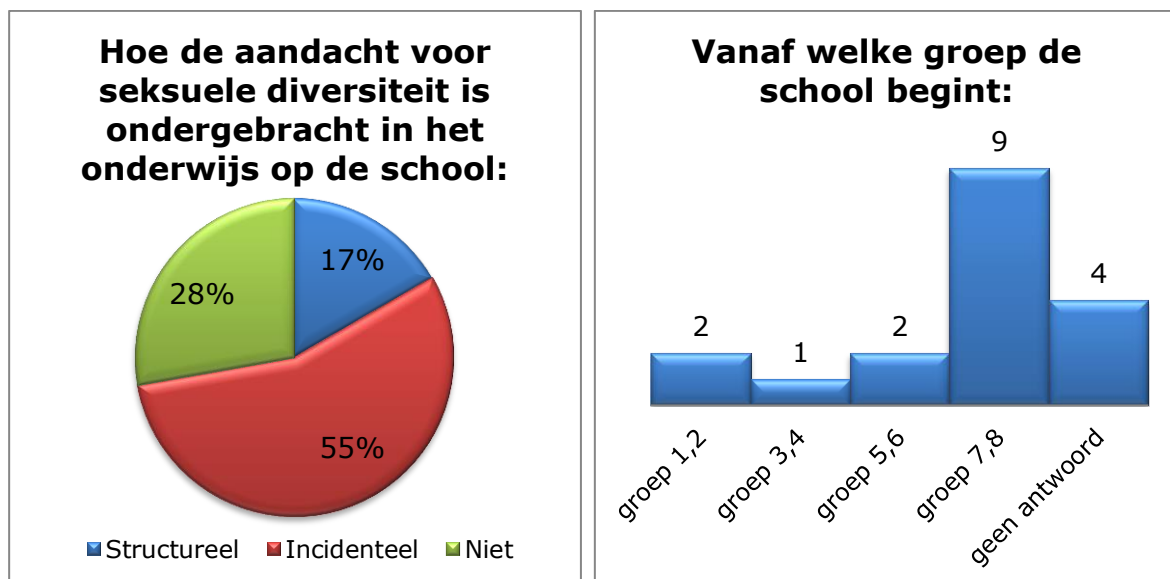
Hoewel onderwijs over seksuele diversiteit inmiddels is opgenomen in de kerndoelen, en de meeste scholen hier ook wel aandacht aan besteden, zoals Minister van Engelhoven eind november benadrukte in haar antwoord op vragen in de Kamer (Van Engelshoven, 2017), stelt de Inspectie van het Onderwijs hiernaast ook dat de invulling voornamelijk docentafhankelijk is en veelal incidenteel blijft (Inspectie van het Onderwijs, 2016). Met dit rapport is getracht in kaart te brengen op welke manier basisscholen van Lelystad seksuele diversiteit verwerken in hun onderwijs.

2.1 Inbedding van aandacht voor seksuele diversiteit

Van structurele aandacht voor seksuele diversiteit in het Lelystadse basisonderwijs kunnen we in ieder geval niet spreken.

Bijna één derde van de respondenten stelt dat de aandacht voor seksuele diversiteit niet is ondergebracht in het onderwijs op hun school¹¹. Zo vertelt een school dat er wel aandacht aan wordt besteed, maar alleen op initiatief van leerlingen in de hogere klassen. Slechts 3 respondenten zijn van mening dat het thema wel structurele aandacht krijgt op hun school. De rest noemt het incidenteel.

De meeste scholen beginnen vanaf groep 7/8. De 3 scholen waar gebruik wordt gemaakt van een lesmethode zijn niet de scholen die het vroegst beginnen, zoals men misschien zou verwachten. Hiervan starten twee scholen in groep 7/8 en 1 dan weer wel in groep 3/4. Slechts 2 van de overige scholen starten al bij de kleuters.

2.2 Lesmethoden/pakketten

Slechts 3 Lelystadse basisscholen geven aan gebruik te maken van een lesmethode over seksuele diversiteit. Deze methodes zijn 'Wonderlijk gemaakt' van Driestar

¹¹ 2 respondenten hadden negatief (of 'weet ik niet') geantwoord op alle voorgaande vragen m.b.t. het lesaanbod, gastlessen en verwerking in reguliere lessen in welke vorm dan ook, maar stellen nu dat aandacht voor het thema wel incidenteel is ondergebracht in het onderwijs. Het is niet mogelijk te achterhalen, waarom deze antwoorden afwijken.

onderwijsadvies (2) en 'Relaties en seksualiteit' van Rutgers WPF (1)¹². De laatste is een methode waarin naast seksuele vorming ook aandacht wordt besteed aan gender en verwachtingen. Ook is er een kader toegevoegd waarin specifiek wordt ingegaan op het omgaan met seksuele diversiteit in het basisonderwijs. Seksuele diversiteit is op verschillende wijzen verwerkt in de gehele leerlijn¹³.

Met de makers van de methode 'Wonderlijk Gemaakt' is ten behoeve van dit rapport contact gezocht en ook is er een les ingezien, met dank aan één van de basisscholen. De methode wordt ook genoemd in het rapport van de Inspectie van het Onderwijs (Inspectie van het Onderwijs, 2016). De makers van 'Wonderlijk Gemaakt' stellen dat seksuele diversiteit is ingebed in de gehele leerlijn (voorbeeld: "*Bij de kleuters gaat het over verschillen tussen jongens en meisjes, waarbij aandachtspunten worden gegeven aan docenten over dat sommige kinderen zich misschien vervelend voelen in het eigen lichaam*" (medewerker Driestar Educatief).

De makers stellen verder dat de methode geen standpunten inneemt, en slechts benoemt dat er binnen christelijke kring verschillend gedacht wordt over seksuele diversiteit:

"Respectvolle omgang met elkaar staat voorop. Er wordt expliciet geadviseerd geen standpunt over te brengen. In de methode wordt wel genoemd dat er verschillend wordt gedacht over homoseksualiteit, ook in christelijke kring, maar de methode neemt hier geen standpunt over in en wil voorkomen dat door middel van een standpunt leerlingen worden gekwetst. Een discussie hierover wordt afgeraden" (medewerker Driestar Educatief).

In de ingeziene les (groep 8, les 6) wordt wel gerefereerd aan een interpretatie van Bijbelteksten, waarin het huwelijk en seksualiteit alleen bestemd zouden zijn voor een relatie tussen man en vrouw. Ook wordt er onderscheid gemaakt tussen het gevoel: verliefd zijn op iemand van hetzelfde geslacht, en de praxis: het aangaan van een relatie, samenwonen of trouwen.

2.3 Gastlessen

2 scholen geven aan een gastles over seksuele diversiteit te hebben ingezet, 1 van de GGD en 1 van BGBF.

De gastles van de GGD gaat vooral over seksuele vorming. Er is geen specifieke aandacht voor seksuele diversiteit (het wordt echter ook niet vermeden) en gaat vooral in op de thema's seksuele gezondheid en weerbaarheid (voorbehoedsmiddelen, je grenzen aangeven e.d.)¹⁴, zoals is vastgesteld uit gesprekken met GGD Flevoland.

De gastles van BGBF, waar de andere respondent naar verwijst, heeft betrekking op een 'reguliere' gastles, waarin vooroordelen en discriminatie centraal staan en seksuele diversiteit onderdeel is van de les in de vorm van één van de discriminatiegronden: seksuele gerichtheid. BGBF heeft geen gastlessen specifiek over seksuele diversiteit in

¹² BGBF is in het bezit van de methode van Rutgers WPF, waardoor deze uitgebreider geanalyseerd kan worden dan de methode 'Wonderlijk gemaakt'.

¹³ Voorbeelden van onderwerp in de leskaternen die te maken hebben met seksuele diversiteit: groep 1/2: 2 papa's en 2 mama's, groep 3/4: Koning & koning, groep 5/6: genderstereotypen, groep 7/8: vlinders van een seksegenoot.

¹⁴ Volgens een bron van de GGD is er in Lelystad in 2016 door totaal 3 basisscholen gebruik gemaakt van ofwel een gastles, ofwel een lesbox rond het thema seksualiteit.

het basisonderwijs van Lelystad verzorgd gedurende 2016 (in 2017 heeft 1 basisschool gebruik gemaakt van het BGBF aanbod m.b.t. seksuele diversiteit. De 'reguliere' gastlessen van BGBF worden wel frequent afgenomen in Lelystad).

Ervaringen in het voortgezet onderwijs en uit anderen gemeenten, waar deze les wel vaak is verzorgd, laten zien dat vooral de reactie op het persoonlijke verhaal van de gastdocent uit de LHBT(I)-doelgroep veel indruk maakt en interesse opwekt, wat ook uit ander onderzoek wordt geconcludeerd:

"De gastlessen van externe voorlichters die ervaringsdeskundigen waren, maakten over het algemeen veel indruk op de leerlingen, vooral door hun persoonlijke verhalen. Effecten van schelden of discriminatie kunnen mogelijk beter ingevoeld worden wanneer een ervaringsdeskundige vertelt over wat het met hem of haar doet, dan wanneer een leraar leerlingen hierop wijst"(Bucx & Sman, 2014).

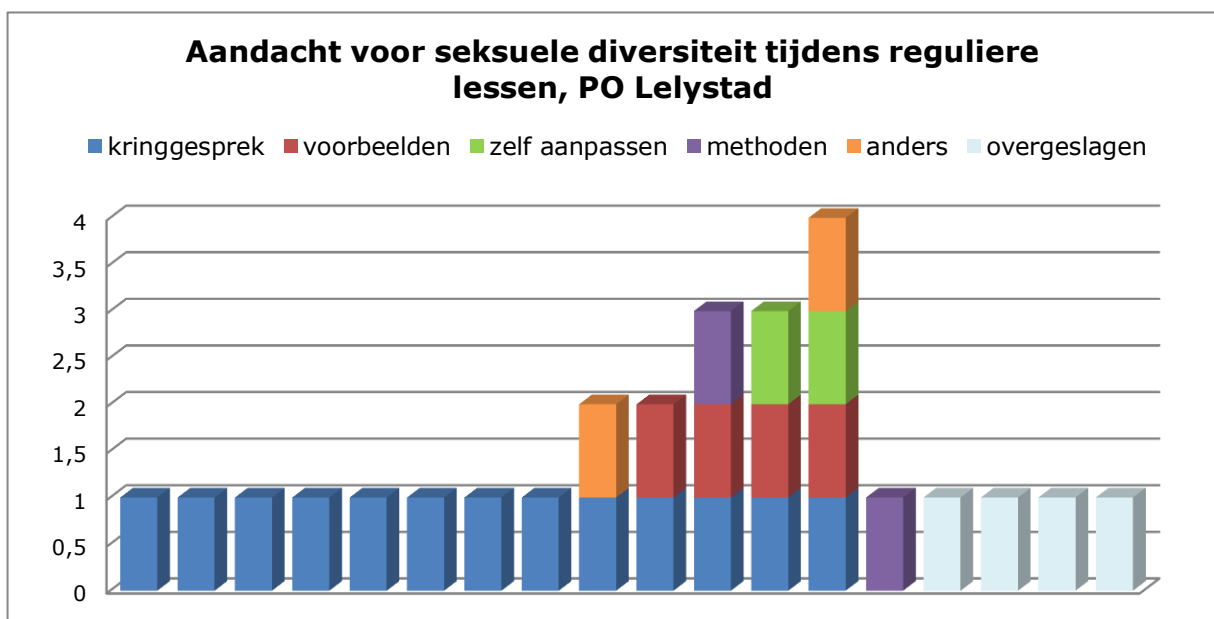
2.4 Reguliere lessen en seksuele diversiteit

Veruit de meeste scholen geven aan het thema soms terug te laten komen in de reguliere lessen (11). Slechts 3 scholen doen dit regelmatig en 2 scholen juist weer niet¹⁵.

Seksuele diversiteit kan men natuurlijk op veel verschillende manieren terug laten komen in reguliere lessen, maar het kringgesprek is onder Lelystadse basisscholen toch wel het populairst. Minstens 13 scholen maken gebruik van de gelegenheid om seksuele diversiteit bespreekbaar te maken het kringgesprek. Voor 8 scholen is dit echter ook meteen de enige wijze waarop ze aandacht besteden aan het thema in de reguliere lessen.

Slechts een minderheid kijkt verder dan het kringgesprek:

2 scholen passen zelf methoden aan om seksuele diversiteit weer te geven. Samen met 2 andere scholen gebruiken zij hiernaast ook voorbeelden of materialen die seksuele diversiteit laten zien. Het jeugdjournaal wordt een keer genoemd, tevens als bijbellessen en geschiedenislessen en er wordt ook nog door 2 scholen verwezen naar 'reguliere' methoden waarin seksuele diversiteit naar voren komt.

¹⁵ nog eens 2 respondenten geven aan dit niet te weten.

De uitgeverij van één van deze door de respondent genoemde 'reguliere' methoden, op het gebied van natuur en techniek, geeft zelf aan dat het onderwerp onderbelicht is. In de (Christelijke) natuur en techniek methode waar een andere school naar verwijst, wordt het thema behandeld in groep 8. Hierbij wordt de praxis afgewezen. De nadruk ligt op het respectvol omgaan met elkaar, ongeacht seksuele gerichtheid, aldus de uitgever.

Eén school stelt dat het onderwerp verweven is in alle lessen, in de zin van "*algemeen respect*". Dat er geen specifieke aandacht is voor "*dergelijke onderwerpen*" lijkt een bewuste keuze te zijn "*Hiermee ga je uit van uitzonderlijkheid/bijzonderheid*". Echter gaat seksuele diversiteit juist uit van diversiteit in gender, in seksualiteit en in relaties. Het niet benoemen van deze verschillende ideeën, meningen en vormen zal niet voorkomen dat homoseksualiteit, transgendergevoelens, maar ook aseksualiteit bijvoorbeeld of queer zijn, als '*uitzonderlijk/bijzonder*' worden beschouwd. Leerlingen zullen (in ieder geval buiten de klas) alsnog geconfronteerd worden met een samenleving waar de heteronorm heerst en actief wordt uitgedragen via onder andere reclames, televisie, boeken, sportverenigingen enzovoorts.

2.5 Aanbeveling onderwijs en seksuele diversiteit

- Vergeet niet dat docenten (en andere teamleden) leven in dezelfde heteronormatieve samenleving. Ook zij zijn niet vrij van stereotypen over jongens en meisjes of mannelijkheid en vrouwelijkheid. Besteed aandacht aan beeldvorming, stereotypen en vooroordelen onder uw team, want dit kan (onbewust) doorwerken op uw leerlingen.
- Uit onderzoek blijkt dat onderwijsprogramma's die positieve beelden van LHBT's bevatten een positief effect hebben op LHBT leerlingen en op de attitudes ten opzichten van LHBT's (Kosciw, J.G., Geytak, E.A., Giga, N.M., Villenas, C., Danischewski, 2016). Reik daarom voorbeelden en werkvormen aan die neutraal of divers zijn (ten opzichte van gender of seksuele gerichtheid) en die docenten makkelijk in kunnen zetten bij verschillende vakken, zoals rekenen, taal en natuurvakken.
- Helaas zijn er nog niet heel veel voorbeelden of werkvormen voorhanden, maar blader eens door uw methoden met een kritische blik. Het zal u verbazen hoe veel plaatjes, voorbeelden en verhalen gebaseerd zijn op de heteronorm. Met kleine aanpassingen maakt u hier gemakkelijk een diversere methode van.

Conclusie

Sinds 2012 is het wettelijk verplicht gesteld om op zowel basisscholen als binnen het voortgezet onderwijs aandacht te besteden aan seksuele diversiteit. Dit thema is toegevoegd aan kerndoel 38 (po) en 43 (vo): "...en ze leren respectvol om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit". Lelystad is een Regenboogstad, maar het is onduidelijk wat de Lelystadse basisscholen inzetten om te voldoen aan deze verplichting. BGBF biedt gastlessen en materiaal m.b.t. seksuele diversiteit voor het basisonderwijs aan, maar krijgt hier vanuit Lelystad (nog) weinig respons op.

Met de vraag 'Hoe geven de basisscholen van Lelystad invulling aan de verplichting om hun leerlingen respectvol te leren omgaan met seksuele diversiteit?', wordt beoogd inzicht te verschaffen in:

- wat Lelystadse basisscholen inzetten (activiteiten, methoden, materiaal)
- bij wie de verantwoordelijkheid ligt (docent, team, leiding)
- wanneer het thema aandacht krijgt (frequentie, leeftijd)
- en hoe de sfeer op school is voor LHBT(I) docenten en leerlingen

De data zijn verzameld via telefonische interviews, een enquête en een analyse van online beschikbare schooldocumenten.

Sociale veiligheid

In het sociaal veiligheidsbeleid, wordt seksuele diversiteit, seksuele gerichtheid/geaardheid en gender nagenoeg niet genoemd. Dit is zorgelijk, omdat verschillende onderzoeken aantonen dat het benoemen van seksuele gerichtheid en genderissues in (anti-pest)beleid positieve effecten heeft op de veiligheid en veiligheidsgevoelens van LHBT(I)'s.

Hoewel pesten van LHBT(I)'s of leerlingen/docenten die 'op enige wijze buiten de heteronorm' vallen niet wordt gesignaleerd door de intern begeleiders, betekent dit niet dat het niet voorkomt. Bovendien is het belangrijk dat de aanpak van dergelijke pestvoorvallen (en pestsituaties in het algemeen) wel bij iedereen bekend en duidelijk is, zodat juist gehandeld kan worden, mocht het wel worden gesignaleerd.

Schelden met 'homo' wordt wel weer regelmatig gesignaleerd op bijna alle basisscholen. Dit populaire 'scheldwoord' wordt misschien meestal niet gericht tegen LHBT(I)'s, maar draagt desondanks bij aan negatieve en LHBT-onvriendelijke sfeer. Een eenduidige aanpak mist veelal.

Lesgeven

Uit onderzoek van de Onderwijsinspectie blijkt dat de invulling van het respectvol leren omgaan met seksuele diversiteit voornamelijk docentafhankelijk is en veelal incidenteel blijft (Inspectie van het Onderwijs, 2016). Ook in Lelystad is dit het geval, met onderwijs over seksuele diversiteit dat niet of incidenteel is ingebed.

Een zeer beperkt aantal basisscholen maakt gebruik van een lesmethode seksuele vorming/seksuele diversiteit. Ook reguliere lesmethoden waarin seksuele diversiteit wordt weergegeven, bestaand dan wel zelf aangepast, zien we nauwelijks terug. Veruit

de meeste scholen vallen terug op het kringgesprek om het, soms, over seksuele diversiteit te hebben. Een gemiste kans, want het weergeven van seksuele diversiteit in methoden laat positieve effecten zien.

Toekomst

De resultaten van het landelijke onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs en dit lokale onderzoek van BGBF wijken niet veel van elkaar af. Lelystadse basisscholen doen in vergelijking niet bijzonder veel meer of minder aan het thema. De conclusie van dit rapport is echter minder positief. De interesse van BGBF gaat namelijk niet uit naar of er formeel gezien wordt voldaan aan het beperkt omschreven kerndoel, maar of scholen met dat wat ze doen daadwerkelijk stappen in de goede richting zetten en wat er misschien nog meer in zit.

Wellicht dat met het aanscherpen van de kerndoelen voor onder andere seksuele diversiteit (Van Engelshoven, 2017) duidelijker wordt hoe scholen hier invulling aan dienen te geven. BGBF hoopt echter dat de leiding, intern begeleiders en/of docenten van basisscholen in Lelystad, maar natuurlijk ook daarbuiten, al eerder om tafel gaan om samen te bekijken hoe dit thema sterker kan worden neergezet binnen de scholen en in het klaslokaal, omdat ze het belang van respectvol leren omgaan met seksuele diversiteit onderschrijven en het (basis)onderwijs hier een belangrijke taak voor zichzelf ziet.

De wet geeft scholen inhoudelijk veel vrijheid. Een gemeente kan scholen echter wel stimuleren en motiveren. Niet op de laatste plaats door het aantrekkelijker maken voor scholen om zich hier op toe te leggen, door meer mogelijkheden te bieden.

BGBF ziet voor zichzelf de taak haar aanbod op gebied van seksuele diversiteit, samen met de GGD (seksuele voorlichting) en andere maatschappelijke partners, beter aan scholen te presenteren. Daarnaast zal BGBF naar aanleiding van dit rapport in gesprek blijven/gaan met scholen en schoolbesturen en hen adviseren.

Referenties

- Bucx, F., & Sman, F. van der. (2014). *Anders in de klas. Evaluatie van de pilot Sociale veiligheid LHBT-jongeren op school*. Den Haag: SCP.
- Inspectie van het Onderwijs. (2016). *Omgaan met seksualiteit en seksuele diversiteit: een beschrijving van het onderwijsaanbod van scholen*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Keuzenkamp, S., & Kuyper, L. (2013). *Acceptatie van homoseksuelen, biseksuelen en transgenders in Nederland 2013*. Den Haag: SCP.
- Kosciw, J.G., Geytak, E.A., Giga, N.M., Villenas, C., Danischewski, D. J. (2016). *The 2015 National School Climate Survey. The Experiences of Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Queer Youth in Our Nation's Schools*. New York: GLSEN.
- Mooij, T., Witvliet, M. (2012). *Ontwikkeling van sociale veiligheid in en rond scholen p(s)o en v(s)o 2006-2012: brochure*. Amsterdam & Nijmegen: Regioplan & ITS.
- Oldenburg, B. (2017). *Bullying in schools: The role of teachers and classmates*. groningen: University of Groningen.
- Scholte, R., Nelen, W., De Wit, W., & Kroes, G. (2016). *Sociale veiligheid in en rond scholen*. Nijmegen: Praktikon B.V.
- Van Engelshoven, I. (2017). *Antwoord op vragen van de leden Voortman en Westerveld over het massaal delen van verhalen over grensoverschrijdend seksueel gedrag [Kamerbrief]*. Geraadpleegd van: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/09/02/kamerbrief-met-reactie-op-inspectierapport-kerndoelen-seksualiteit-en-seksuele-diversiteit>
- Van Grinsven, V., Van der Woud, L., Elphick, E. (2017). *Integratie op school. Meningeën, observaties en ideeën vanuit het onderwijs zelf*. Utrecht: DUO Onderwijsonderzoek.

Bijlage A: Enquête

Enquête Bureau Gelijke Behandeling Flevoland:

Respectvol leren omgaan met seksuele diversiteit in het PO Lelystad

De resultaten van deze enquête zullen geanonimiseerd verwerkt en gepubliceerd worden. De gegevens van de school worden niet openbaar gemaakt.

Naam school <.....>
Naam <.....>
Functie <.....>
Datum <.....>

In de klas.

1) Voert de school structureel een lesaanbod/lespakket uit voor het thema seksuele diversiteit?

- Ja <Geef naam aanbod & doelgroep (of omschrijving) a.u.b.>
 Nee

2) Maakt de school gebruik van gastlessen over seksuele diversiteit?

- Ja, door BGBF (Bureau Gelijke Behandeling Flevoland)
 Ja, door een LHBT organisatie <Naam organisatie>
 Ja, anders namelijk <.....>
 Nee

3) Komt het onderwerp seksuele diversiteit terug in de reguliere lessen*?

- Ja, regelmatig
 Ja, soms
 Nee Ga door naar vraag 5
 Weet ik niet Ga door naar vraag 5

* *Reguliere lessen: anders dan lessen specifiek over seksuele diversiteit.*

4) Op welke manier komt het onderwerp terug in de reguliere lessen? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Onze school maakt gebruik van methoden, waarin seksuele diversiteit wordt weergegeven.
 Onze docenten passen de methoden aan, zodat hierin seksuele diversiteit wordt weergegeven.
 Onze docenten gebruiken voorbeelden/materialen, waarin seksuele diversiteit wordt weergegeven.
 In het kringgesprek, of andere contactmomenten met de leerlingen praten we soms/regelmatig over seksuele diversiteit.
 Anders, namelijk <.....>

<Geef toelichting a.u.b. (naam methoden/voorbeeld/omschrijving)>

In de school.

5) Hoe is de aandacht voor seksuele diversiteit ondergebracht in het onderwijs op uw school?

- Structureel
 Incidenteel
 Niet <Geef toelichting a.u.b.> Ga door naar vraag 7

6) Vanaf welke groep start uw school met onderwijs over seksuele diversiteit

- Vanaf groep 1/2
- vanaf groep 3/4
- Vanaf groep 5/6
- vanaf groep 7/8

7) Zijn er op uw school gevallen bekend waarbij leerlingen (of docenten) werden gepest vanwege hun homo/biseksuele gerichtheid, of omdat zij op een andere manier buiten de heteronorm* vallen?

- Ja
- Nee
- Weet ik niet

** Heteronorm: De overtuiging dat de mens binnen duidelijke en complementaire seksen valt (man-vrouw), waarbij ook bepaald gedrag hoort (rolpatroon). Relaties zijn bedoeld voor voortplanting en tussen mensen van het tegenovergestelde geslacht.*

8) Hoe heeft uw school daarop gereageerd (of zou uw school reageren)?

[<Klik hier als u tekst wilt invoeren>](#)

9) Het woord 'homo' zeggen onze leerlingen.....

- Tegen elkaar als begroeting.
- Als grapje.
- Om iemand in het algemeen te kwetsen/te beledigen.
- Om iemand te kwetsen/te beledigen die (vermoedelijk) LHBT* is.
- Alleen als we het over seksuele diversiteit hebben.
- Anders, namelijk [<.....>](#)
- Nooit. [Ga door naar vraag 11](#)
- Weet ik niet. [Ga door naar vraag 11](#)

** LHBT: Lesbisch, Homo, Bi of Transgender*

10) Bovenstaande gebeurt

- Heel vaak (meerdere keren per dag/elke dag)
- Vaak (meerdere keren per week)
- Incidenteel (een paar keer per maand/maandelijks)
- Bijna nooit (een paar keer per jaar)

11) Wat doet u/zou u doen in zo'n situatie?

[<Klik hier als u tekst wilt invoeren>](#)

12) Heeft u nog vragen of suggesties?

- Nee
- Ja [<Klik hier als u tekst wilt invoeren.>](#)